

Варналій Захарій Степанович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Варналій Захарій Степанович

*доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры финансов*

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Varnalii Zakharii

Doctor of Economics, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Томашевський Тарас Тарасович

магістр

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Томашевский Тарас Тарасович

магистр

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Tomashevskiy Taras

Masters' Student of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4057

МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

МЕСТО ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

PLACE OF FINANCIAL SAFETY IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY UKRAINE

Анотація. У статті досліджено визначення місця фінансової безпеки у структурі економічної безпеки, уточнено поняття «фінансова безпека», здійснено аналіз особливостей, структури та факторів забезпечення фінансової безпеки України на сучасному етапі розвитку держави. Визначено, що фінансова безпека є одним із ключових елементів економічної безпеки, стан фінансів у державі напряму залежить від стану економіки країни, і, одночасно із цим, економічне благополуччя країни значною мірою залежить від рівня забезпечення фінансової безпеки кожного окремого громадянина, так само як суспільства і держави в цілому. Це означає взаємозалежний характер фінансової та економічної безпеки держави та дозволяє стверджувати, що стабільність і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. Для досягнення поставленої мети дослідження у якості теоретичної та методичної бази використана система загальних і спеціальних методів, а саме: діалектичний метод пізнання – для дослідження теоретичних та нормативних засад розуміння фінансової безпеки у структурі національної та економічної безпеки країни; методи причинно-наслідкового аналізу – для безпосереднього аналізу функціонування фінансової безпеки в сучасних умовах розвитку України; методи порівняльного аналізу – для дослідження подібностей та відмінностей різних елементів структури національної безпеки держави.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, національна безпека України, фінансова система, захищеність фінансової системи.

Аннотация. В статье исследовано определения финансовой безопасности в структуре экономической безопасности, уточнено понятие «финансовая безопасность», осуществлен анализ особенностей, структуры и факторов обеспечения финансовой безопасности Украины на современном этапе развития государства. Определено, что финансовая безопасность является одним из ключевых элементов экономической безопасности, состояние финансов в государстве напрямую зависит от состояния экономики страны, и, одновременно с этим, экономическое благополучие страны в значительной степени зависит от уровня обеспечения финансовой безопасности каждого отдельного гражданина, так же как общества и государства в целом. Это означает взаимосвязанный характер финансовой и экономической безопасности государства и позволяет утверждать, что стабильность и защищенность финансовой системы могут и должны рассматриваться как факторы обеспечения финансовой и, как следствие, национальной безопасности Украины. Для достижения поставленной цели исследования в качестве теоретической и методической базы использована система общих и специальных методов, а именно: диалектический метод познания – для исследования теоретических и нормативных основ понимания финансовой безопасности в структуре национальной и экономической безопасности страны; методы причинно-следственного анализа – для непосредственного анализа функционирования финансовой безопасности в современных условиях развития Украины; методы сравнительного анализа – для исследования сходств и различий разных элементов структуры национальной безопасности государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, национальная безопасность Украины, финансовая система, защищенность финансовой системы.

Summary. The purpose of the study is to determine the place of financial security in the structure of economic security, clarification of the concept of «financial security», analysis of the features, structure and factors of ensuring the financial security of Ukraine at the present stage of development of the state. To achieve this goal, the system of general and special methods as a theoretical and methodological basis is used in the article, namely the dialectical method of cognition is used for studying the theoretical and normative principles of understanding financial security in the structure of national and economic security of the country; methods of causal analysis are used for a direct analysis of the functioning of financial security in the current conditions of development of Ukraine; methods of comparative analysis are used to study the similarities and differences between different elements of the structure of national security of the state. In the article it was determined that financial security is one of the key elements of economic security, the state of finance in the state depends on the state of the economy of the country, and at the same time, the economic well-being of the country depends to a large extent on the level of financial security of each individual citizen, as society and state as a whole. This means the interdependence of the state's financial and economic security and suggests that the stability and security of the financial system can and should be considered as factors for ensuring the financial and, as a consequence, national security of Ukraine.

Key words: economic security, financial security, national security of Ukraine, financial system, security of financial system.

Постановка проблеми. На сьогодні в усьому світі відбуваються вагомі глобалізаційні зміни, які зумовили появу нових підходів у політичній, економічній та військовій сферах країн світової спільноти. Торкнулися ці зміни й України, зумовивши підвищення актуальності забезпечення національної безпеки держави у нових умовах, що неможливе без вирішення економічних та фінансових питань. Одним із головних критеріїв оцінки ефективності політики держави та роботи її структур є оцінка стану економічної безпеки країни, а також регулювання змін у її стані. Як для всіх країн світу, так і для України забезпечення фінансової безпеки на всіх управлінських рівнях є одним із провідних завдань, виконання якого дозволить забезпечити благополуччя країни та її населення. Однак вирішення економічних проблем, які постали сьогодні перед Україною, окремим її регіоном чи підприємством, є неможливим без забезпечення фінансової їх безпеки. Саме це

завдання є особливо пріоритетним в сучасних умовах нестабільності та фінансової кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансової безпеки держави розглянуто в працях вітчизняних науковців серед яких: Бабаєв В. М. [1], Барановський О. І. [2], Буневич К. Г. [3], Василик О. [5], Геєць В. М. [6], Ермошенко М. М. [7], Жаліло Я. А. [8], Крохичева Г. Е. [9], Яценко Н. М. [11], Савицька О. І. [10]. Серед зарубіжних дослідників даної тематики слід відзначити В. Аллена [12], Дж. Хейкера [13] та інші. Незважаючи на значну кількість наукових доробок проблема фінансової безпеки України в сучасних умовах потребує подальших досліджень у напрямі формування ефективної системи фінансової безпеки держави, що обумовлює постановку мети дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця фінансової безпеки у структурі економічної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова система держави становить сукупність як усіх фінансових інститутів, так і тих органів та установ, які займаються фінансовою діяльністю в межах своєї компетенції. Розвал однієї ланки фінансової системи призведе до розвалу системи в цілому. Саме тому пріоритетним напрямком економічної безпеки є фінансова безпека, але поряд з нею в системі економічної безпеки виділяють також інформаційну, техніко-технологічну, правову, кадрову та інші види безпеки.

На думку низки авторів [6; 8] економічна безпека є фундаментом економічно ефективної, надійної та забезпеченої необхідними засобами країни, а також захищеність національно-державних економічних інтересів держави від можливих внутрішніх та зовнішніх збитків. При цьому саме фінансова безпека (далі — ФБ), яка становить основу національної безпеки держави, є однією з найважливіших складових економічної безпеки України в сучасних умовах. Систему фінансової безпеки можна визначити як релевантний взаємозв'язок концепцій, критеріїв, показників, методів і механізмів, які дозволяють виконувати контрольно-наглядові функції у сфері формування, розподілу та використання грошових фондів і доходів/витрат суб'єктів правовідносин.

На сьогодні існує безліч визначень фінансової безпеки. О. І. Барановський трактує поняття фінансової безпеки більш широко, відриваючись від загальноприйнятих понять підсистем, що входять до структури економіки, концентрує увагу на якісних характеристиках складових фінансів, в більшій мірі, приватних. Вчений проводить симбіоз понять «безпека» та «збалансований стан», тим самим підтверджує схожість понять на абстрактному рівні [1]. Натомість О. Василик трактує поняття «фінансова безпека» досить узагальнено, як захищеність загальної системи фінансів від загроз, що можуть виникати як всередині системи, так і зовні. Автор вказує на внутрішній ризик в цілому, тобто не виділяє окремі сектори фінансів, тим самим концентрує увагу на забезпеченні загального внутрішнього адекватного клімату, який може збалансовувати ризики між секторами. Захищеність від зовнішніх загроз охоплює більш широкий масштаб [5].

О. Савицька вважає, що фінансова безпека становить найважливішу складову економічної безпеки держави, особливо з урахуванням ринкової економіки. Дослідниця також вказує складові фінансової безпеки, до яких відносить: стан фінансів та фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів; гармонійний і соціально спрямований розвиток

національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі; готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів; підтримка соціально-політичної стабільності суспільства; формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів і успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [10, с. 14].

На нашу думку фінансова безпека — це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на різних рівнях фінансових відносин, а також забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання зобов'язань.

Як можна судити із наведених визначень, терміни «економічна безпека» та «фінансова безпека» означають інші явища, при цьому будучи взаємодоповнюючими один до одного, оскільки фінансова безпека є одним із елементів економічної безпеки. Для того щоб більш точно визначити місце фінансової безпеки у структурі економічної безпеки доцільно розглянути систему національної безпеки України в цілому. Представимо цю систему на рис. 1.

Як можна спостерігати на наведеному рисунку, структура національної безпеки України включає кілька блоків, сукупність та спільна взаємодія яких передбачає забезпечення достатнього рівня захисту держави. Економічна безпека, при цьому, становить один з найбільш вагомих та розгалужених блоків національної безпеки, а фінансова безпека, у свою чергу, також має складну структуру, охоплюючи ряд пов'язаних з фінансовою системою держави сфер.

Виходячи із розглянутих структури та визначення фінансової безпеки як елементу економічної безпеки, можна стверджувати, що стан економіки країни напряму визначає стан фінансів, які становлять економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та подальшим використанням централізованих і децентралізованих фінансових фондів з метою забезпечення виконання функцій та завдань держави, а також забезпечення умов розширеного відтворення [7, с. 10].

Стан фінансів та фінансової системи держави цілковито відображають рівень розвитку сил підприємств та виробництва, збільшую можливість їх впливу на макроекономічні процеси, що відбуваються у господарському житті країни. Зокрема, за

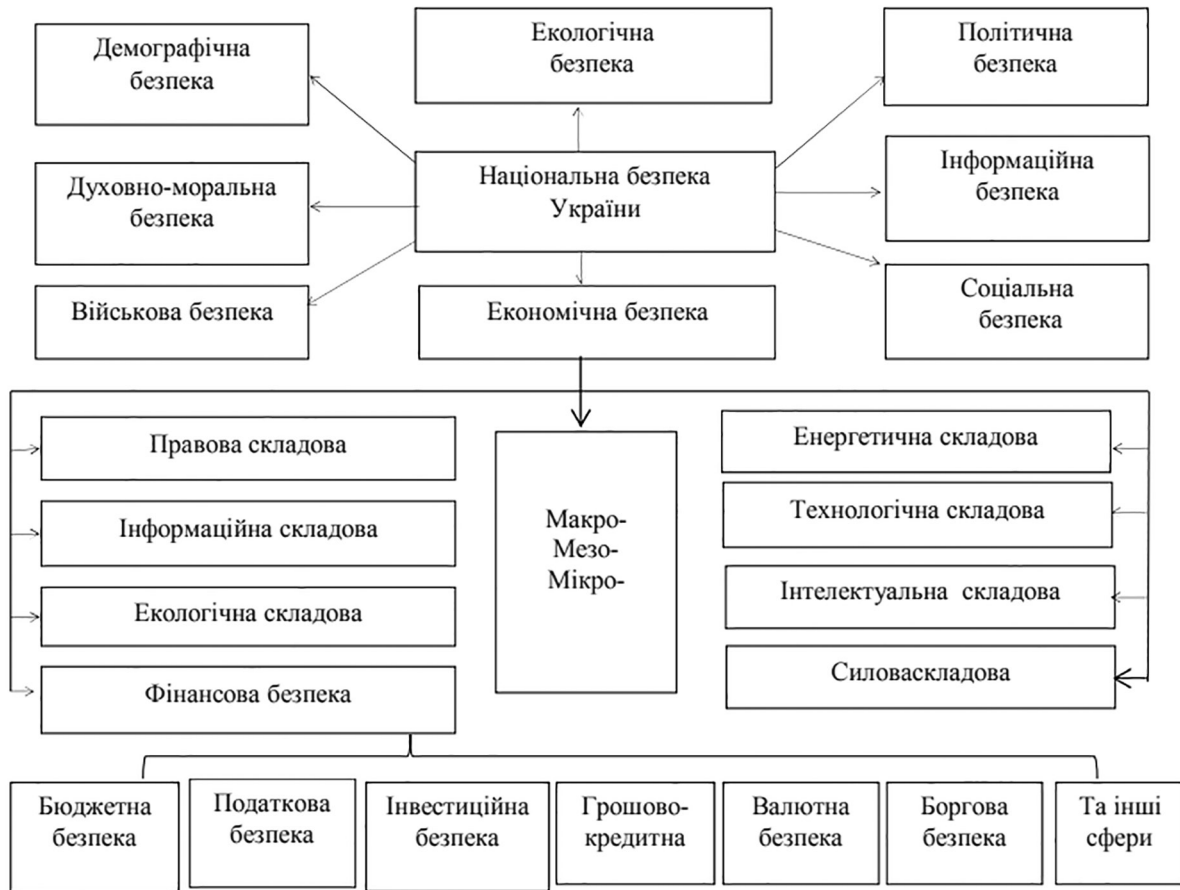

Рис. 1. Структура національної безпеки України

Джерело: складено на основі [10]

умов постійного економічного зростання, збільшення частки ВВП та національного доходу фінансова система держави буде характеризуватися стійкістю і стабільністю, що, у свою чергу, буде стимулювати розвиток виробництва і значно підвищить рівень життя громадян. За умов же економічної кризи, які є ближчими до сучасного стану української економіки, відбувається спад виробництва, зростають рівень безробіття, а стан фінансів держави різко погіршується. Такі негативні фактори зумовлюють великі бюджетні дефіцити, які фінансуються за рахунок внутрішніх і зовнішніх державних позик, а також емісії грошей. Окрім того, відсутність забезпечення фінансової безпеки держави, як правило, спричиняє збільшення державного боргу і витрат, спрямованих на його погашення. Всі ці аспекти тягнуть за собою розвиток інфляції, збільшення взаємних неплатежів, порушення господарських зв'язків, появу грошових сурогатів, труднощі з мобілізацією податків, збільшення бартерних угод, неможливість фінансування державних витрат. Життєвий рівень населення країни за таких умов значно падає [11, с. 170].

Тож, стабільність (стійкість) і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. Відповідно, можна зробити висновок про те, що фінансова безпека — це необхідний рівень національної безпеки у фінансовій сфері, тобто стан стабільності (стійкості) і захищеності національної фінансової системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує розвиток економіки і досягнення життєво важливих цілей особистості, суспільства і держави. Виходячи з того що основним суб'єктом забезпечення безпеки є держава, яка здійснює функції у цій галузі через органи законодавчої, виконавчої та судової влади, для забезпечення необхідного рівня національної безпеки у фінансовій сфері державі за допомогою нормативно-правового регулювання (створення системи правових категорій) слід вирішити дві групи завдань [3, с. 70].

Фінансова безпека — це стан фінансово-банківської системи, при якому держава може в певних межах гарантувати загальноекономічні умови функціонування державних установ влади і ринкових

інститутів. У цьому контексті досить переконливим аргументом є твердження про те, що фінансова безпека є основною складовою економічної безпеки держави, оскільки в фінансах базується будь-яка економіка.

Актуальним питанням є забезпечення та підтримка фінансової безпеки країни, адже вона стосується не лише держави, але також має безпосередній вплив і на усі галузі національного господарства, так само як впливають і на суспільство та окремих громадян. Нехтування забезпеченням фінансової безпеки країни недопустиме, адже воно призводить катастрофічні наслідки, такі як занепад галузей виробництва, банкрутство окремих підприємств, що спостерігається в Україні протягом останніх кількох років. Відсутність змін у системі забезпечення фінансової безпеки держави у майбутньому може спричинити загальний підрив системи життєзабезпечення держави, що, у тому числі, може стати причиною повної втрати суверенітету країни [3; 4; 5]. Такі наслідки є недопустимими, що яскраво демонструє необхідність та життєву важливість забезпечення фінансової безпеки країни. Будучи одним із елементів економічної безпеки, фінансова безпека не може ігноруватися державою, оскільки у такому разі не буде забезпечена і національна безпека країни.

Розглядаючи фінансову безпеку як елемент економічної та, у більш широкому сенсі, національної безпеки держави, слід зауважити, що фінансову безпеку будь-якої країни визначають такі чинники, як:

- 1) рівень фінансової незалежності держави (велике значення тут має розмір фінансової допомоги з боку різноманітних міжнародних фінансових інститутів, економічних угруповань, а також має враховуватися обсяг інвестицій в національну економіку);

- 2) характер внутрішньої та зовнішньої фінансово-кредитної політики держави;
- 3) політичний клімат у державі;
- 4) рівень та якість забезпечення функціонування фінансової сфери на законодавчому рівні.

Окрім того, слід пам'ятати і про те, що фінансова безпека є складною системою, яка включає ряд рівнів та підсистем, кожна з яких володіє не лише індивідуальними особливостями, але й власною структурою. До елементів фінансової безпеки держави відносять: ефективність, яка полягає у здатності фінансової безпеки забезпечувати досягнення стратегічних цілей розвитку держави; незалежність, яка становить здатність держави визначати цілі, шляхи та механізми її функціонування; конкурентоспроможність, тобто здатність фінансової системи виконувати свої основні завдання та функції за умов впливу фінансових систем іноземних країн, а також світових фінансових агентів.

Дослідники також визначають індикатори фінансової безпеки країни, до яких традиційно входять бюджетна безпека, безпека грошового ринку, безпека інфляційних процесів, валютна та боргова безпека, безпека страхового та фондового ринку, а також банківська безпека. Окремі вчені також долучають до групи складових фінансової безпеки безпеку корпоративного сектору.

Проаналізуємо стабільність фінансової безпеки різних країн та співставимо з даними України. Для більш точного результату використовуємо декілька показників. Перш за все, варто звернути увагу на рівень інфляції, який виявляється у зростанні цін, що спричиняє знецінення коштів та зменшує купівельну спроможність населення та суб'єктів бізнесу (рис. 2).

Вагому роль відіграють також обсяги внутрішніх та зовнішніх боргів держави — суми непогашених

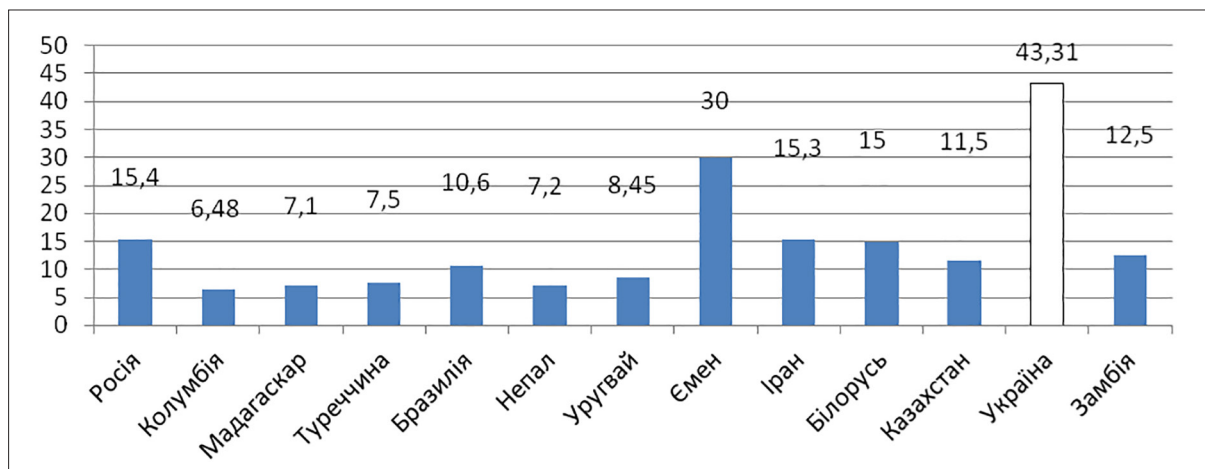

Рис. 2. Рівень інфляції в країнах в 2016 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [14]

запозичень на конкретну дату, що здійсненні державою. Методика розрахунку рівня боргової безпеки держави визначається шляхом зіставлення внутрішнього та зовнішнього боргу (D_i, D_f) з обсягами річного ВВП (GDP): $L_{dis}(L_{dfs}) = D_i(D_f) / GDP * 100\%$. Своєчасність та спроможність погашення державою боргів визначається через граничне значення співвідношення боргів до ВВП. У міжнародній практиці визначено борг «безпечним», якщо він не перевищує 60% від ВВП [10]. В Україні, на жаль, така рекомендація не виконується (рис. 3).

Розглянемо також рівень монетизації економіки — цей показник фактично відображає рівень забезпечення економіки держави грошовими ресурсами. Даний показник визначається у відсотках як відношення обсягу грошової маси за агрегатом М3 (MS M3) до річного обсягу ВВП:

$$L_{ms} = (MS * M3) / GDP * 100\% .$$

Показники рівня монетизації економіки України зображені на рис. 4.

Яким же чином можливо забезпечити фінансову безпеку України, враховуючи розглянуті вище фактори? Дослідники В. М. Бабаєв та В. І. Торкатюк [1] вбачають у якості основного елемента забезпечення

ефективного функціонування фінансової системи України податкову систему, а саме забезпечення безпеки сфери оподаткування (податкової безпеки). Досягнення забезпечення такого елемента фінансової безпеки держави можна лише за умови зменшення ухилення громадян країни від оподаткування, що на сьогодні становить одну із проблем податкової системи України. Розповсюдженим є приховування громадянами своїх доходів, неподання фінансової і податкової звітності, несвоєчасна сплата податків, незаконне використання податкових пільг, завищення витрат виробництва тощо. Важливим є правове забезпечення змін у податковій системі країни.

Окрім того, немає сумнівів у тому, що негативно впливає на стан фінансової безпеки держави корупція у сферах бізнесу та влади. України входить у десятку найбільш корумпованих країн світу, а тому одним із ключових елементів забезпечення фінансової безпеки нашої країни має бути діюча антикорупційна стратегія. До такої стратегії можуть входити збільшення заробітної плати державним службовцям, введення обов'язкового декларування доходів тощо.

Також для вдосконалення фінансової безпеки Україні слід звертати увагу на досвід інших країн,

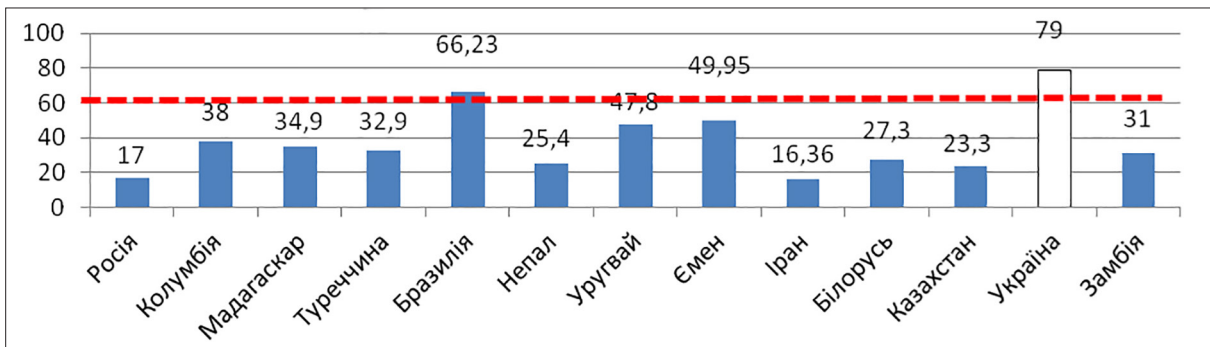

Рис. 3. Рівень заборгованості країн в 2016 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [14]

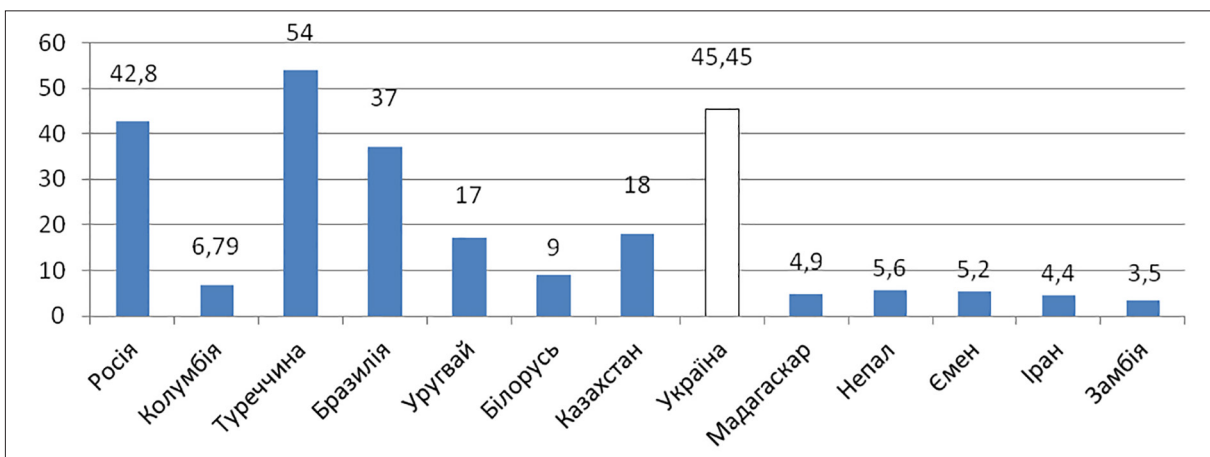

Рис. 4. Рівень монетизації економіки країн в 2016 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [14]

обираючи при цьому розвинуті країни з високими показниками галузей фінансової безпеки, переймати цей досвід, відповідно концентруючись на найбільш слабких вітчизняних складових фінансової безпеки, тобто сприяти їх покращенню.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає можливість стверджувати, що фінансова безпека є одним із ключових елементів економічної безпеки, стан фінансів у державі напряму залежить від стану економіки країни, і, одночасно із цим, економічне благополуччя країни значною мірою залежить від

рівня забезпечення фінансової безпеки кожного окремого громадянина, так само як суспільства і держави в цілому. Це означає взаємозалежний характер фінансової та економічної безпеки держави та дозволяє стверджувати, що стабільність і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. У цьому контексті зростає актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки як однієї з найважливіших складових національної економічної безпеки України.

Література

1. Бабаєв В. М., Торкатюк В. І. Основні напрями забезпечення фінансової безпеки України / В. М. Бабаєв, В. І. Торкатюк [Електронний ресурс] / Управління фінансово-економічною безпекою: інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка, 2013. — Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/38554/1/22-23.pdf>
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О. І. Барановський. — К.: КНТЕУ, 2004. — 759 с.
3. Буневич К. Г., Ефимов В. С. Основные направления национальной стратегии финансовой безопасности / К. Г. Буневич, В. С. Ефимов // Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте. Серия 1: Экономика и управление. — 2015. — № 3 (14). — С. 68–74.
4. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, С. О. Саєнко. — К.: Знання України, 2011. — 299 с.
5. Василик О. Фінансова безпека / Економічна енциклопедія: У 3 т. — Т. 3 // О. Василик, С. Мочерний. — К.: Вид. центр «Академія», 2002. — 952 с.
6. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін.; за ред. Гейця В. М.: монографія. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. — 240 с.
7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. — К.: Вид-во КНТЕУ, 2001. — 384 с.
8. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.
9. Крохичева Г. Е. Финансовая безопасность в системе экономической безопасности / Г. Е. Крохичева, Э. Л. Архипов, К. С. Зенцова, Е. И. Новикова // КАНТ: Экономика и экономические науки. — № 3(20).
10. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. — 2012. — № 3. — С. 14.
11. Яценко Н. М. Поняття та структура фінансової безпеки / Н. М. Яценко // Економічний простір. — 2008. — № 13. — С. 170–174.
12. Allen W. Defining and achieving financial stability / W. Allen and G. Wood // Journal of Financial Stability. — 2015. — Vol. 26. — P. 52–72.
13. Hacker J. Standing on shaky Ground: Americans' experiences with economic insecurity / J. Hacker, Ph. Rehm, M. Schlesinger // Economic Security Index. — Washington: The Rockefeller Foundation, 2016. — 36 p.
14. The website: Trading Economics. Retrieved from www.tradingeconomics.com [in English].

References

1. Babayev V. M., Toratchyuk V. I. (2013). Main directions of providing financial security of Ukraine [Electronic resource] / Financial and economic security management: information and analytical support and competitive intelligence. Access mode: <http://eprints.kname.edu.ua/38554/1/22-23.pdf>
2. Baranovsky O. I. (2004). Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanisms of provision). Kyiv, KNTEU. — 759 p.
3. Bunevich K. G., Efimov V. S. (2015). The main directions of the national strategy of financial security. Bulletin of the Moscow University. Series 1: Economics and Management. No. 3 (14). P. 68–74.

4. Varnalij Z. S. (2011). The Economic Security of Ukraine: Problems and Priorities for Strengthening. Kyiv, Knowledge of Ukraine. — 299 p.
5. Vasilyk O. (2002). Finansova bezpeka Economic Encyclopedia. Kyiv, Publ. centre of the Academy. — 952 p.
6. Geets V. M. (2006). Modeling Economic Security: State, Region, Enterprise. Kyiv: VD «INZHEK». — 240 p.
7. Yermoshenko M. M. (2001). Financial Security of the State: National Interests, Real Threats, Security Strategy. Kyiv, View of KNTEU. — 384 p.
8. Zhalilo Y. A. (2009). Theory and Practice of Formation of an Effective Economic Strategy of the State. Kyiv, NISD. — 336 p.
9. Krokhicheva G. E. Financial security in the system of economic security. KANT: Economics and economic sciences. — № 3 (20).
10. Savitska O. (2012). Estimation and ways of providing financial security of Ukraine. Economic forum. — No. 3. — P. 14.
11. Yatsenko N. M. (2008). The notion and structure of financial security. Economic space. — No. 13. — P. 170–174.
12. Allen W. Defining and achieving financial stability / W. Allen and G. Wood // Journal of Financial Stability. — 2015. — Vol. 26. — P. 52–72.
13. Hacker J. Standing on shaky Ground: Americans' experiences with economic insecurity / J. Hacker, Ph. Rehm, M. Schlesinger // Economic Security Index. — Washington: The Rockefeller Foundation, 2016. — 36 p.
14. The website: Trading Economics. Retrieved from www.tradingeconomics.com [in English].